

پیش‌آیندهای شناختی پرخاشگری: مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۱۱/۳۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۱۰/۵

راضیه روشن^۱

لعیا بشاش^۲

دیبا سیف^۳

بهرام جوکار^۴

چکیده

مقدمه: هدف از پژوهش حاضر بررسی پیش‌بینی‌کنندگی پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای توسط مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات در دانش‌آموزان مدارس عادی ابتدایی بود.

روش: از نواحی چهارگانه آموزش و پرورش شیراز چهار مدرسه دخترانه و پسرانه انتخاب شد که تعداد نمونه ۱۲۰ دانش‌آموز دختر و ۱۰۵ دانش‌آموز پسر بود. به‌منظور گردآوری اطلاعات از سه پرسشنامه پرخاشگری آشکار و پرخاشگری رابطه‌ای شهیم (۱۳۸۵)، پرسشنامه داستان‌های اجتماعی برایان و تورکاسپا (۱۹۹۴) و پرسشنامه آگاهی از هیجانات و ابعاد آن ریف (۲۰۰۸) استفاده گردید. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل‌های رگرسیونی چندگانه با نرم‌افزار SPSS 16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که بین انواع پرخاشگری و مرحله روشنگری پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد تفکیک هیجانات، توجه به هیجانات دیگران، مخفی نکردن هیجانات و تجزیه و تحلیل هیجانات همبستگی معنادار وجود دارد ($p < 0/01$). تحلیل‌های رگرسیونی چندگانه برای پیش‌بینی انواع پرخاشگری توسط مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی نشان داد که تنها مرحله سوم (روشنگری اهداف)، پیش‌بینی‌کننده هر دو نوع پرخاشگری است. همچنین تحلیل‌های رگرسیونی چندگانه برای پیش‌بینی انواع پرخاشگری توسط ابعاد آگاهی از

۱ کارشناس ارشد Roshan.razieh@gmail.com

۲ استادیار بخش آموزش کودکان استثنایی

۳ استادیار بخش آموزش کودکان استثنایی

۴ دانشیار بخش روانشناسی تربیتی

هیجان‌نات نشان داد که دو بعد تفکیک هیجان‌نات و تجزیه و تحلیل هیجان‌نات پیش‌بینی‌کننده پرخاشگری آشکار و ابعاد توجه به هیجان‌نات دیگران و تجزیه و تحلیل هیجان‌نات پیش‌بینی‌کننده نوع رابطه‌ای پرخاشگری است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داد که روشنگری اهداف با رفتار پرخاشگری ارتباط دارد؛ ابعاد آگاهی از هیجان‌نات پیش‌بینی‌کننده انواع پرخاشگری در کودکان بود. با توجه به این نتایج می‌توان به نقش کلیدی آگاهی از هیجان‌نات و پردازش اطلاعات اجتماعی در کاهش رفتار پرخاشگرانه اشاره کرد.

کلیدواژگان: پرخاشگری آشکار، پرخاشگری رابطه‌ای، پردازش اطلاعات اجتماعی، آگاهی از هیجان‌نات

Cognitive antecedents of aggression: Social Information Processing and Dimensions of Emotional Awareness

Razieh Roshan

Laya Bashash

Diba Seif

Bahram Jowkar

Abstract

Introduction: The purpose of the present study was to investigate the relationship between overt / relational aggression, the stages of social information processing and dimensions of emotional awareness.

Method: 120 girl and 105 boys were randomly selected from elementary schools in Shiraz city. The Overt/ Relational Aggression of Shahym (1385), the Social Stories of Brian and Turkaspa (1994) and the Emotional Awareness of Rieffe et al, (2008) were used as instruments in this research. Data were analyzed using descriptive statistics, Pearson correlation coefficient, and multiple regressions.

Results: The findings of the study revealed significant correlation between two types of aggression and the stage of goals clarification in the social information processing. Also, there were significant correlations between types of aggression and different dimensions of emotions including: differentiating emotion, attending to others emotion, not hiding emotion and analyses of emotions. Data analyses showed that social information processing only in third steps can predict both types of aggression. Also, overt aggression was predicted by the dimensions of differentiating emotion and analyses of emotions. The results revealed that, dimensions of attending to others emotions and analyses of emotions were predicted by relational aggression.

Conclusion: The finding of this study revealed that there is a significant relationship between goals clarification and aggression behavior; dimension of emotional awareness could predict aggression. According to these results it can be noted to key roles of emotional awareness and social information processing in reducing aggression.

Keywords: Overt Aggression, Relational Aggression, Social information Processing, Emotional Awareness

مقدمه

پرخاشگری راهبردی است که فرد پرخاشگر در مواقعی که دچار مشکلات اجتماعی می‌شود، آن را به‌کار می‌گیرد و ادامه استفاده از پرخاشگری از سوی فرد رابطه مستقیمی به نتیجه استفاده از پرخاشگری دارد. در واقع این محیط اجتماعی فرد است که می‌گوید در ادامه برای حل معضلات اجتماعی از پرخاشگری استفاده کند یا خیر (آرچر^۱، ۲۰۰۱). زمانی که فرد در موقعیت اجتماعی قرار می‌گیرد، نشانه‌های اجتماعی آن موقعیت را رمزگردانی می‌کند و اطلاعاتی را که رمزگردانی کرده است، سازماندهی می‌کند و پاسخ مناسب را تولید و ارائه می‌دهد. نظریه پردازش اطلاعات اجتماعی کریک و داج^۲ (۱۹۹۴) بیان می‌کند، برای این که به‌طور مناسب به موقعیت‌های اجتماعی پاسخ داده شود، اطلاعات اجتماعی مراحل منظمی را طی می‌کند که عبارت است از: ۱- اطلاعات به‌طور دقیق کدگذاری شود، ۲- اطلاعات کدگذاری شده به‌طور دقیق بازنمایی شود، ۳- در تعاملات مناسب باید هدف تعیین شود، ۴- برای رسیدن به این هدف پاسخ‌های جایگزین باید تولید شود، ۵- این پاسخ‌ها باید ارزیابی شوند و از میان این پاسخ‌ها، پاسخ مطلوب انتخاب شود، ۶- پاسخ انتخاب شده به عمل درآید. مطابق با این مدل، چگونگی عمل کردن شخص از طریق مراحل در این مدل، توسط موقعیت محرک، ظرفیت پردازش اطلاعات شخص تعیین می‌شود (اورای بی دی کاسترو^۳، ۲۰۰۴).

پردازش اطلاعات اجتماعی، عنصر مهم نظری در رشد رفتار پرخاشگرانه به‌شمار می‌آید. رفتار پرخاشگری توسط الگوهای پردازش اطلاعات اجتماعی خاص همراهی و پیش‌بینی می‌شود (اورای بی دی کاسترو، ۲۰۰۴). هیجان‌ات در پردازش اطلاعات اجتماعی نقش‌های گوناگونی دارند (لیمریس^۴ و آرسنیو^۵، ۲۰۰۰). پردازش اطلاعات اجتماعی ممکن است به‌دنبال حالات هیجانی فرد باشد. مثلاً رمزگردانی و بازنمایی ممکن است تحت تاثیر هیجان‌ات خود فرد یا فرد دیگری قرار گیرد؛ بنابراین ممکن است این هیجان‌ات فرد را مستعد کند تا پاسخ‌های متفاوت یا در حالات هیجانی شدید، پاسخ واحدی را تولید، انتخاب و به‌عمل درآورد (اورای بی دی کاسترو، ۲۰۰۴).

مطالعات پرخاشگری کودکان به‌طور فزاینده‌ای در دو دهه گذشته، افزایش یافته است و تحقیقات قابل توجهی متغیرهای روانی- جسمانی و شناختی همراه با رفتار پرخاشگری کودکان را بررسی کرده‌اند. داج و همکارانش مطالعات وسیعی را انجام دادند تا نواحی‌ای که کودکان پرخاشگر نقایصی را نشان می‌دهند، شناسایی کنند (داج و همکاران، ۲۰۰۲). مطالعات لوچمن^۶ و داج (۱۹۹۸) نشان می‌دهند که رفتار پرخاشگری در کودکان به رمزگردانی، تعامل اهداف، تولید پاسخ، ارزیابی پاسخ، به‌عمل درآوردن پاسخ و طرحواره‌های پایگاه اطلاعات غیرمعمول مربوط می‌شود. پرخاشگری

1 Archer

2 Crick & Dodge

3 Orobio De Castro

4 Leimeris

5 Arsenio

6 Laird & Lochman

نه تنها در اشکال آشکار از جمله برخوردهای فیزیکی و کلامی دیده می‌شود، بلکه بر بهزیستی دانش‌آموزان مثل مشکلات یادگیری و سازگاری‌های اجتماعی، اثرات غیرمستقیمی دارد. مطالعه پرخاشگری با توجه به تعداد زیادی تعریف و رویکردهای نظری که در ارتباط با این موضوع وجود دارد، بسیار پیچیده است. در وسیع‌ترین تعریف، پرخاشگری، فعالیتی رفتاری است که منتج به آسیب یا صدمه به دیگران می‌شود. به‌دلیل این که پرخاشگری وابسته به موقعیت تغییر می‌کند، معمولاً آن را مطابق با نوع تصور می‌کنند. در اصل، پرخاشگری با انواع واکنشی و بیش‌فعال و نیز کلامی، فیزیکی یا ارتباطی بررسی می‌شود (ورنر^۱ و کریک، ۲۰۰۴).

رشد شناخت اجتماعی بر جنبه‌های زیادی از تعاملات و رفتارهای اجتماعی کودکان تاثیر می‌گذارد (سیرز^۲، ۱۹۹۰). پردازش اطلاعات اجتماعی چارچوب جامعی را برای پیش‌بینی سازگاری روانی- اجتماعی فراهم می‌کند (کریک و داج، ۱۹۹۴). ناسازگاری‌های روانی- اجتماعی شواهدی بر الگوهای ثابتی از ناسازگاری و رفتار پرخاشگری در پاسخ به تعاملات اجتماعی می‌باشد، که این ناسازگاری‌ها نتیجه نقایصی در یک یا چند مرحله از پردازش اطلاعات اجتماعی هستند. بنابراین، مدل پردازش اطلاعات اجتماعی دانش مهمی راجع به چگونگی ادراک، رمزگردانی، تفسیر نشانه- های اجتماعی فراهم می‌کند. کاربرد پردازش اطلاعات اجتماعی با ارزیابی شناخت اجتماعی، الگوهای پردازش ناسازگارانۀ کودکان پرخاشگر در طول تعاملات اجتماعی با همسالان را نشان می‌دهد (سیرز، ۱۹۹۰). سطوح بالایی از پرخاشگری به‌طور خاص با دامنه وسیعی از نقایص در شناخت اجتماعی، به‌ویژه مکانیزم‌های پردازش اطلاعات اجتماعی ارتباط دارد (کراین^۳ و همکاران، ۲۰۰۵).

مطالعات نشان می‌دهند که تنظیم هیجانات و سبک‌های هیجانی مولفه‌های مهمی هستند، که باید به پردازش اطلاعات اجتماعی اضافه شوند زیرا افراد در شدت بیان هیجانات‌شان متفاوتند و این تفاوت‌ها، به‌طور بالقوه با شایستگی اجتماعی مرتبط است (بارکس^۴ و همکاران، ۱۹۹۹). لیمرایس و آرسنیو (۲۰۰۰) بیان می‌کنند که شناخت و هیجان، فرایندهای درهم تنیده‌ای هستند. برای نمونه این پژوهشگران در ارتباط با تفسیر نشانه‌های اجتماعی عنوان می‌کنند که هیجانات ممکن است بر تفسیر افراد از موقعیت‌های خاص تاثیر بگذارد و همچنین تفسیر ممکن است منجر به تجربه هیجانی شود. همچنین رمزگردانی و بازنمایی ممکن است تحت تاثیر هیجانات خود فرد یا فرد دیگری قرار گیرد. بنابراین بازنمایی ممکن است هیجانات را فعال کند (اورای‌بی‌دی کاسترو، ۲۰۰۴). دسته‌ای دیگر از تحقیقات (هیوبارد^۵، ۲۰۰۱) نشان می‌دهند که کودکان پرخاشگر نسبت به کودکان غیرپرخاشگر هیجانات را منفی‌تر ابراز می‌کنند.

1 werner
2 Sears
3Crain
4Burks
5 Hubbard

پژوهش‌های زیادی، پردازش اطلاعات را در کودکان پرخاشگر بررسی کرده‌اند و یافته‌های این پژوهش‌ها، تفاوت پردازش اطلاعات اجتماعی کودکان پرخاشگر نسبت به همسالان غیرپرخاشگر خود را نشان می‌دهند. همچنین پژوهش‌هایی در ارتباط با هیجانات در کودکان پرخاشگر بیان‌کننده این مطلب است که این کودکان نسبت به همسالان غیرپرخاشگر خود در موقعیت‌های برانگیخته، هیجانات منفی‌تری را همراه با پرخاشگری بیشتر نشان می‌دهند. بر اساس سایر تحقیقات مانند لیمیراس^۱ و همکاران (۲۰۰۵) پردازش اطلاعات از حالات هیجانی فرد تاثیر می‌پذیرد. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

ون نیو ون هیوژن^۲ و همکاران (۲۰۰۵) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین قلدری و قربانیان این رفتارها با چگونگی پردازش اطلاعات اجتماعی پرداختند و نتایج نشان داد افرادی که دارای رفتار قلدری بودند و قربانیان این‌گونه رفتارها از راهبردهای مثبت کمتری در هنگام واکنش نشان‌دادن به محرک‌های اجتماعی استفاده می‌کردند و کفایت اجتماعی آن‌ها کمتر از سایر همسالان‌شان بود. همچنین پژوهش مقتدایی و همکاران (۱۳۹۰) مبنی بر تاثیر برنامه آموزش مهارت‌های اجتماعی در میزان رفتارهای قربانی کودکان، نشان‌دهنده تاثیر آموزش بر کاهش میزان رفتارهای قربانی و رفتارهای زورگویی کودکان قربانی بود. یافته‌های داج و کوای^۳ (۱۹۸۷) روی مکانیسم‌های پردازش اطلاعات اجتماعی و رفتارهای پرخاشگری واکنشی و بیش‌فعال نشان داد که هر دو نوع پرخاشگری با طرد همسال مرتبط است.

شواهدی وجود دارد که تنظیم هیجان ناسازگار با رفتار پرخاشگرانه همراه است. در پژوهشی، کوهن^۴ و همکاران (۲۰۱۰) بیان کردند که بدتنظیمی^۵ هیجانی (به‌ویژه آگاهی و وضوح هیجانی کم) با پرخاشگری همراه است. تیگر^۶ و همکاران (۲۰۱۰) بیان کردند که برای افرادی که تجربه مشکلات مدیریت هیجان را گزارش می‌کردند، احتمال بیشتری وجود داشت تا از الگوها بد استفاده کنند و همچنین سالیوان^۷ و همکارانش (۲۰۱۰) اظهار می‌دارند که مشکلات تنظیم خشم و غمگینی^۸ در نوجوانان با استفاده از پرخاشگری فیزیکی خود را نشان می‌دهد. هیوبارد و همکاران (۲۰۰۲) دریافتند کودکانی که در سطح بالایی از پرخاشگری واکنشی بودند، افزایشی را در سطوح واکنش‌پذیری فیزیولوژیایی و بیان غیرکلامی خشم نشان دادند و در عوض کودکانی که در سطح پایینی از پرخاشگری واکنشی بودند، سطوح پایداری و کمتری از بیان غیرکلامی خشم و واکنش-

1Fredstrom

2 Van Nieuwenhuijzen

3 Coie

4 Cohn

5 dysregulation

6 Tager

7 Sullivan

8 sadness

پذیری فیزیولوژیایی را نشان دادند. شواهد تجربی نشان می‌دهد، افرادی که آگاهی هیجانی بالایی دارند، در تنظیم هیجانات‌شان به روش مناسب تواناترند. مطالعات چندی نشان داده‌اند که افزایش آگاهی هیجانی با سطوح پایین‌تر تجربه هیجان منفی مرتبط است (گام^۱ و کلار^۲، ۲۰۰۲؛ مایر و لاینم، ۲۰۰۶) و افراد با آگاهی هیجانی بالا، بهتر قادرند حالات هیجانی منفی را تحمل کنند (ویلکویسکی^۳ و رایبسون^۴، ۲۰۰۸). همچنین شواهدی وجود دارد که افراد با آگاهی هیجانی بالا، هنگامی که حالات هیجانی منفی را تجربه می‌کنند، بهتر می‌توانند در رفتارهای سازگارانه درگیر شوند (ربروتون و همکاران، ۲۰۱۲).

در پژوهشی که لیمرایس و همکاران (۲۰۰۵) روی تاثیر تحریک بروز هیجانات در پردازش اطلاعات اجتماعی کودکان با سازگاری‌های اجتماعی و سنین مختلف انجام دادند، نتایج نشان داد که در پردازش اطلاعات اجتماعی، تفاوت‌های سازگاری اجتماعی و رشدی وجود دارد و پردازش اطلاعات اجتماعی کودکان از تحریک بروز هیجانات تاثیر می‌پذیرفت. در تحریکات خشم، اسناد خصومت‌آمیز به نیت فراوان‌تر بود و کودکان با تحریکات غم نسبت به تحریکات شادی و خشم دوستانه‌تر بودند. هارپر^۵ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهش بررسی تاثیر خلق برانگیخته بر پردازش اطلاعات اجتماعی ۴ گروه از کودکان با پرخاشگری کم، متوسط و زیاد و غیرپرخاشگر، دریافتند که خلق خشم تمرکز بر اهداف وسیله‌ایی را افزایش می‌دهد. کودکان با پرخاشگری کم نسبت به کودکان با پرخاشگری متوسط و زیاد به اثرات خلق مستعدتر بودند و کودکان با اهداف وسیله‌ای، پاسخ‌های غیرخصومت‌آمیز به تحریکات را منفی‌تر ارزیابی می‌کردند.

اورای بی کاسترو و همکارانش (۲۰۰۳) دریافتند کودکان پرخاشگری که خودشان را در موقعیت‌های برانگیختگی هیجانی متوسط یا خفیف می‌یابند، خطاهای پردازش اطلاعات بیشتری از اسنادهای درونی خصومت‌آمیز می‌سازند و نسبت به همسالان غیرپرخاشگرشان اهداف وسیله‌ای را بیشتر از اهداف رابطه‌ای اجتماعی ترجیح می‌دهند. اورای بی کاسترو و همکارانش (۲۰۰۵) به بررسی هیجانات در پردازش اطلاعات اجتماعی و ارتباطشان با پرخاشگری واکنشی و انفعالی در پسرانی با مشکلات رفتاری پرداختند و آن‌ها را با پسران بدون پرخاشگری مقایسه کردند. پسران پرخاشگر نگرش‌های خصومت‌آمیز بیشتر و احساس گناه کمتری داشتند. همچنین آن‌ها خشم بیشتر و راهبردهای انطباقی کمتری را گزارش کردند. این پسران نسبت به پسران غیرپرخاشگر، پرخاشگری بیشتری داشته و پاسخ‌های پرخاشگرانه را کمتر منفی ارزیابی می‌کردند.

- 1 Gohm
- 2 Clore
- 3 Wilkowski
- 4 Robinson
- 5 Caverly

کودکان پرخاشگر و طردشده در مدیریت هیجانات‌شان و در پردازش اطلاعات اجتماعی‌شان سازگاری کمتری را نشان می‌دهند (موشر ایزنمن^۱، ۲۰۰۴). مهارت در تنظیم هیجانات، جنبه کلی حل مسئله شناختی است، زیرا فرایندهای تصمیم‌گیری را تحریک و سازماندهی می‌کند (لیمرایس و آرسنیو، ۲۰۰۰). مهارت‌های ضعیف در تنظیم هیجان، رمزگردانی نشانه‌های اجتماعی و تفسیر نیات دیگران خطر پرخاشگری واکنشی را افزایش می‌دهد (هانیش^۲ و همکاران، ۲۰۰۴).

با وجود مطالعات متعددی که در مورد سه متغیر پرخاشگری، مولفه‌های پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی از هیجانات انجام گرفته است اما در پژوهش‌ها به این مطلب که آیا آگاهی از هیجانات می‌تواند پرخاشگری یا عدم پرخاشگری را پیش‌بینی کند و نیز این موضوع که کدام‌یک از مولفه‌های پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی از هیجانات پیش‌بینی‌کننده بهتری از رفتارهای پرخاشگرانه در کودکان است، توجه ویژه‌ای صورت نگرفته است.

پردازش اطلاعات اجتماعی، چهارچوب مفهومی مهمی برای تمرکز بر چگونگی فرایندهای شناختی- اجتماعی پرخاشگری یا رفتار ناسازگار فراهم می‌کند. همچنین می‌تواند پاسخگوی علل و دوام رفتارهای ضد اجتماعی^۳ و ناسازگاری روانی- اجتماعی باشد (کریک و داج، ۱۹۹۴). لیمرایس و آرسنیو (۲۰۰۰) تاکید می‌کنند که پردازش هیجانات در سازمان‌دهی سریع و پردازش اطلاعات اجتماعی برجسته به کودکان کمک می‌کند. کریک و داج (۱۹۹۴) بیان می‌کنند که پردازش هیجانات در طول مراحل نخستین از تفسیر اهمیت خاصی دارد زیرا خطاها در این مرحله اساس نقایص بعدی در پردازش اطلاعات اجتماعی هستند. با شروع این مراحل، کودکان برای پردازش نشانه‌های اجتماعی به ساختارهای ذهنی پنهان یا دانش اجتماعی خود رجوع می‌کنند. همچنین تنظیم هیجانات به صورت نامناسب احتمال آن را دارد که کودکان با دستیابی به ساختارهای دانشی یا اطلاعات موافق خلق، نشانه‌های اجتماعی را به غلط تفسیر کنند (لیمرایس و آرسنیو، ۲۰۰۰). بسیاری از کودکان آموخته‌اند که چگونه در محیطی که خشم و هیجانات منفی پیامدهای زیان- بخشی دارد، آن را تنظیم کنند (کول^۴ و همکاران، ۲۰۰۴؛ اورای بی دی کاسترو، ۲۰۰۴). به‌علاوه تبلیغات شایع درباره خشونت در مدارس و نیز شیوع قلدری و دیگر تعارضات همسال میان جوانان، امروزه پرخاشگری موضوع مهم مطالعات محققان و متخصصان مدارس شده است (ورنر و کریک، ۲۰۰۴).

در هر موقعیت تعامل اجتماعی، به‌ویژه در موقعیت‌های چالش‌انگیز اجتماعی، کودکان نه تنها باید هیجانات خودشان را مدیریت کنند بلکه باید هیجانات هر فردی که با او در تعامل‌اند را نیز پردازش و بررسی کنند. اخیراً پژوهش‌ها روی پردازش اطلاعات اجتماعی و پردازشگر اطلاعات

1 Musher- Ezenman

2 Hanish

3antisocial

4 Cole

هیجانی نسبت به تاثیر هیجانات دیگران روی پردازش اطلاعات اجتماعی بیشتر بوده است. برای مثال، تحقیقات کودکان و نوجوانان پرخاشگر نسبت به کودکان و نوجوانان غیرپرخاشگر تجربه‌ی خشم بیشتری را در موقعیت‌های چالش‌انگیز میان‌فردی گزارش می‌کنند (لیمیرایس، ۲۰۰۵). تحت شرایط آرام، تفاوت‌های سازگاری اجتماعی کمی در پردازش اطلاعات اجتماعی وجود دارد، اما هنگامی که در شرایط آزمایشی برانگیختگی هیجانی را دستکاری می‌کنند، کودکان پرخاشگر خطاهای پردازش اطلاعات اجتماعی بیشتری دارند و اسنادهای خصمانه بیشتری نسبت به همسالان غیرپرخاشگر می‌سازند (اورای بی دی کاسترو و همکاران، ۲۰۰۳).

به دلیل عدم توانایی در فهم هیجانات و یا نقایصی در مهارت‌های سازگاری، پرخاشگری ابراز می‌شود که به احتمال بیشتر منجر به پردازش و فراخواندن ساختارهای دانشی موافق با هیجانات منحرف می‌شود (داج، ۲۰۰۶). به علاوه، نقایص در فهم صحیح هیجانات، احتمال نسبت‌دادن هیجانات خصومت‌آمیز در هنگام خشم را بالا می‌برد. تحقیقات نشان می‌دهد که تکرار ارائه‌ی خشم، ممکن است منجر شود تا کودکان فرض کنند که اغلب همسالان خشم بیشتری را نشان می‌دهند و در نتیجه این کودکان خشم و خصومت را در موقعیت‌های مبهم اجتماعی به فعالیت‌های همسالان-شان نسبت دهند و خود نیز به صورت خصومت‌آمیز پاسخ دهند (اسچالتز^۱ و همکاران، ۲۰۰۴) و نیز شواهدی برای ارتباط میان نقایص در فهم هیجانات کودکان، پردازش اطلاعات اجتماعی و ارائه‌ی پرخاشگری وجود دارد (داج، ۲۰۰۶)، اما تحقیقات نسبتاً کمی نقایص فهم هیجانات و پردازش اطلاعات در دوره‌ی پیش‌دبستانی تا مدارس انتقالی^۲ را در بر می‌گیرد (کریک و همکاران، ۲۰۰۶). با توجه به مطالعات انجام‌شده ضرورت این امر احساس می‌شود که لازم است برای فهم چگونگی پردازش اطلاعات اجتماعی کودکان در مورد این که چگونه بعضی از آن‌ها پرخاشگری کمتر و برخی پرخاشگری بیشتری دارند، تحقیقات گسترده‌ای انجام بگیرد. همچنین تحقیقات در زمینه‌ی ارتباط آگاهی از هیجانات و مراحل پردازش اطلاعات در کودکان سن مدرسه، به‌ویژه اثر آن در پیش‌بینی کنندگی آگاهی از هیجانات در پرخاشگری کودکان اهمیت دارد. بنابراین هدف اصلی از پژوهش حاضر، مطالعه رابطه مراحل مختلف پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی از هیجانات با انواع پرخاشگری در میان دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی است. علاوه بر این تعیین سهم پیش‌بینی‌کنندگی مراحل مختلف پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی از هیجانات در پرخاشگری رابطه‌ای و پرخاشگری آشکار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

روش

1Schultz

2School transition

روش این پژوهش توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری متشکل از کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مدارس عادی دولتی که در مقطع پنجم دبستان در شهر شیراز مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بود. نمونه پژوهش حاضر مشتمل بر ۲۲۵ دانش‌آموز (دختر ۱۲۰ و پسر ۱۰۵) بود که به‌صورت تصادفی خوشه‌ای از مدارس دخترانه و پسرانه چهار ناحیه آموزش و پرورش شهر شیراز انتخاب شدند.

در این پژوهش برای اندازه‌گیری پردازش اطلاعات اجتماعی از داستان‌های اجتماعی تورکاسپا و برایان (۱۹۹۴) که بر اساس مدل پردازش اجتماعی داج (۱۹۸۶) طراحی شده، استفاده شد. برایان و تورکاسپا برای اندازه‌گیری پردازش اطلاعات اجتماعی ۵ داستان اجتماعی را به‌کار بردند که هر کدام یکی از مضامین ورود به جمع همسالان، برانگیخته‌شدن از سوی یک کودک، برانگیخته‌شدن از سوی یک قربانی، روابط بین خواهر و برادران، و روابط بین معلم و شاگرد زیر را اندازه‌گیری می‌کند (پورمودت و بشاش، ۱۳۸۸). پورمودت و بشاش (۱۳۸۸) روایی همزمان پرسشنامه داستان‌های اجتماعی را از طریق استفاده از مقیاس قضاوت معلمان به‌دست آوردند. این مقیاس چهار بعد رفتاری پرخاشگری، اخلاگری، رفتار اجتماعی‌پسند و خجالتی و گوشه‌گیری را اندازه‌گیری می‌کند. آن‌ها نشان دادند که هر یک از ابعاد، رابطه معنی‌داری را از $0/31$ تا $0/21$ - با مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی دارد. پورمودت و بشاش (۱۳۸۸) پایایی داستان‌ها را نیز از طریق بازآزمایی بررسی کردند که پایایی آزمون مجدد داستان‌ها بین $0/50$ تا $0/83$ معنی‌دار بود. در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه با استفاده از شیوه‌های بازآزمایی مورد بررسی قرار گرفت و ضرایب همبستگی بین $0/67$ تا $0/85$ گزارش گردید.

به‌منظور بررسی آگاهی هیجانی از پرسشنامه آگاهی از هیجانات استفاده گردید. این پرسشنامه در سال ۲۰۰۸ به‌وسیله ریف و همکاران ساخته شده است. حاوی ۳۰ گویه است و برای گروه سنی ۸-۱۴ سال ساخته شده است و دامنه نمرات آن بین ۳۰ تا ۹۰ قرار دارد که نمره ۹۰ مبنای آگاهی از هیجانات بالا و نمره ۳۰ مبنای آگاهی از هیجانات در سطح پایین می‌باشد. نمره آگاهی از هیجانات شامل جمع نمراتی است که فرد از ابعاد این پرسشنامه بدست می‌آورد. این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت تنظیم شده است که در مقابل هر گویه ۳ گزینه (کاملاً موافقم، ۳ تا کاملاً مخالفم، ۱) قرار دارد. این مقیاس در برگیرنده ۶ خرده مقیاس تفکیک هیجانات، اشتراک کلامی هیجانات، مخفی نکردن هیجانات، آگاهی بدنی هیجانات، توجه به هیجانات دیگران و تجزیه و تحلیل هیجانات می‌باشد (زراعتی، ۱۳۸۹). زراعتی (۱۳۸۹) پایایی پرسشنامه را بوسیله محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای هر کدام از شش خرده مقیاس بین $0/51$ تا $0/73$ گزارش کرد (زراعتی، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر نیز ضریب آلفای کرونباخ برای ۶ خرده مقیاس بین $0/55$ تا $0/75$ بدست آمده است. روایی این مقیاس، توسط زراعتی (۱۳۸۹) با استفاده از روایی سازه، یعنی همبستگی هر یک از ابعاد با نمره کل هر خرده مقیاس مورد بررسی قرار گرفت، ضریب همبستگی هر یک از ابعاد با نمره کل هر خرده مقیاس در دامنه بین $0/39$ تا $0/68$ قرار داشت.

برای سنجش پرخاشگری از پرسشنامه پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای استفاده شد. این پرسشنامه توسط شهیم (۱۳۸۵) برای سنجش پرخاشگری رابطه‌ای و آشکار گروه سنی ۷-۱۱ سال ساخته شده است و دارای ۲۱ عبارت است که پرخاشگری کودکان را توصیف می‌کند. هر عبارت بر اساس یک شاخص ۴ درجه‌ای در زمینه پرخاشگری رابطه‌ای و آشکار ارزیابی می‌شود. پرخاشگری رابطه‌ای این پرسشنامه شامل ۳ بعد دستکاری روابط، طرد همسالان و شایعه پراکنی است. پرخاشگری آشکار نیز شامل ۳ بعد پرخاشگری جسمانی، واکنشی کلامی و پرخاشگری بیش‌فعال می‌باشد. عبارات این پرسشنامه به‌گونه‌ای تنظیم شده‌اند که بر اساس میزان رفتار پرخاشگری درجه‌بندی و توسط معلمان تکمیل می‌شود. ضریب پایایی این پرسشنامه توسط شهیم (۱۳۸۵) با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شده است که برای کل پرسشنامه برابر با ۰/۹۱ گزارش شده است. در پژوهش حاضر، ضریب آلفای کرونباخ برای ابعاد پرخاشگری آشکار، پرخاشگری رابطه‌ای و کل به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۷۸ و ۰/۸۴ بدست آمده است. شهیم (۱۳۸۵) به‌منظور تعیین روایی پرسشنامه از روش تحلیل عامل استفاده کرده است که منجر به استخراج سه عامل پرخاشگری جسمانی، پرخاشگری رابطه‌ای و پرخاشگری واکنشی کلامی و بیش‌فعال گردید. در این پژوهش برای سنجش روایی پرسشنامه از شیوه همبستگی هر یک از ابعاد با نمره کل استفاده شد. ضرایب همبستگی واکنشی- کلامی و بیش‌فعال، جسمانی و رابطه‌ای با نمره کل مقیاس به ترتیب برابر با ۰/۸۲، ۰/۶۴ و ۰/۶۶ بود.

روش اجرا برای همه افراد نمونه یکسان بود. بعد از انتخاب نمونه، پرسشنامه پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای به معلمان داده شد، پرسشنامه داستان‌های اجتماعی به‌صورت انفرادی از دانش‌آموزان گرفته شد و همچنین پرسشنامه آگاهی از هیجان‌ات به گروه نمونه داده شد و بعد از جمع‌آوری، داده‌ها از طریق برنامه SPSS مورد تجزیه و تحلیل و تفسیر قرار گرفت.

یافته‌ها

شاخص‌های توصیفی (میانگین و انحراف معیار) متغیرهای پژوهش (ابعاد پرخاشگری، مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی، آگاهی از هیجان‌ات و ابعاد آن) به تفکیک جنسیت در جدول ۱ ارائه شده‌اند.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار دختران و پسران در انواع پرخاشگری، پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی از هیجانات

دختران (۱۲۰ نفر)		پسران (۱۰۵ نفر)		جنسیت
SD	M	SD	M	متغیر
۳/۸۴	۱۵/۳۶	۵/۰۸	۱۶/۹۲	پرخاشگری آشکار
۴/۲۴	۱۰/۷۸	۳/۴۰	۱۰/۱۷	پرخاشگری رابطه‌ای
۳/۹۱	۲۰/۰۷	۲/۹۲	۱۹/۴۱	رمزگردانی اطلاعات
۳/۰۲	۲۴/۳۹	۳/۲۸	۲۳/۱۵	تفسیر و بازنمایی نشانه‌ها
۰/۶۵	۹/۷۰	۰/۷۸	۹/۴۶	روشن کردن اهداف
۱۲/۴۴	۷۱/۳۸	۱۲/۹۷	۷۰/۹۳	جستجوی پاسخ‌ها
۴/۵۷	۷۱/۵۰	۵/۷۱	۷۳/۵۱	انتخاب پاسخ
۷/۲۳	۲۲/۹۰	۵/۹۱	۲۳/۴۰	تفکیک هیجانات
۳/۷۶	۸/۵۱	۳/۸۱	۸/۵۶	اشتراک کلامی هیجانات
۴/۸۲	۱۴/۲۵	۴/۹۹	۱۳/۹۴	مخفی نکردن هیجانات
۴/۴۸	۱۶/۹۵	۴/۵۲	۱۶/۱۸	آگاهی بدنی هیجانات
۴/۶۰	۱۵/۵۸	۴/۵۸	۱۶/۷۱	توجه به هیجانات دیگران
۴/۵۸	۱۸/۳۴	۴/۱۴	۱۸/۰۸	تجزیه و تحلیل هیجانات

در پاسخ به نخستین پرسش این پژوهش مبنی بر این‌که رابطه بین پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای، مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات چگونه است، ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون بین متغیرهای فوق محاسبه و معناداری آن بررسی شد. از میان مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی، مرحله سوم یعنی روشن کردن اهداف با پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای به ترتیب با ضرایب همبستگی $-۰/۲۴$ و $-۰/۱۹$ ارتباط داشت ($p < ۰/۰۱$). بین ابعاد آگاهی از هیجانات، ضرایب تفکیک هیجانات و تجزیه و تحلیل هیجانات با پرخاشگری آشکار به ترتیب با ضرایب همبستگی $-۰/۲۵$ و $-۰/۲۰$ ارتباط وجود داشت ($p < ۰/۰۱$). همچنین ابعاد تفکیک هیجانات و مخفی نکردن هیجانات با پرخاشگری رابطه‌ای $-۰/۱۶$ و $-۰/۱۵$ ($p < ۰/۰۵$) و ضرایب همبستگی توجه به هیجانات دیگران و تجزیه و تحلیل هیجانات با همین بعد پرخاشگری برابر با $-۰/۲۰$ و $-۰/۲۴$ بود ($p < ۰/۰۱$). نتایج، به صورت ماتریس همبستگی در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. ماتریس همبستگی بین دو بعد پرخاشگری، مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات

متغیر	تفکیک هیجانات	اشتراک کلامی	مخفی نکردن هیجانات	آگاهی بدنی هیجانات	توجه به هیجانات دیگران	تجزیه و تحلیل نشانه‌ها
پرخاشگری آشکار	-.۲۵**	-.۰۶	-.۱۱	-.۰۶	-.۰۴	-.۲۰**
پرخاشگری رابطه‌ای	-.۱۶*	-.۰۷	-.۱۵*	-.۰۵	-.۲۰**	-.۲۴**
رمزگردانی نشانه‌ها	-.۰۲	-.۰۸	-.۰۲	-.۰۴	-.۰۲	۰/۰۰
تفسیر و بازنمایی نشانه‌ها	-.۰۶	۰/۰۱	-.۱۱	۰/۱۱	-.۰۵	-.۰۴
روشن کردن اهداف	۰/۱۴	۰/۰۵	۰/۱۴*	۰/۰۰	-.۰۹	۰/۰۰
جستجوی پاسخ	۰/۰۲	-.۰۲	۰/۰۳	-.۱۶**	۰/۰۴	۰/۰۸
انتخاب پاسخ	-.۰۹	-.۰۹	-.۰۱	۰/۰۰	۰/۰۰	-.۰۳

* $p < ۰/۰۵$ ** $p < ۰/۰۱$

در پاسخ به دومین پرسش پژوهش مبنی بر این که سهم هر یک از مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات در پیش‌بینی بعد پرخاشگری آشکار به چه میزان است، تحلیل رگرسیون چندگانه به صورت همزمان انجام گرفت. نتایج بدین قرار بود که مرحله روشن کردن اهداف ($\beta = -۰/۱۸$, $t = -۲/۷۹$, $p < ۰/۰۰۰۱$) و ابعاد تفکیک هیجانات ($\beta = -۳/۲۹$, $p < ۰/۰۰۰۱$) و تجزیه و تحلیل هیجانات ($\beta = -۰/۲۲$, $t = -۳/۱۴$, $p < ۰/۰۰۰۱$) و آگاهی بدنی هیجانات ($\beta = -۰/۱۹$, $t = -۳/۱۴$, $p < ۰/۰۰۰۱$) از واریانس نمرات بعد آشکار را تعیین کردند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای تعیین عوامل پیش‌بینی‌کننده بعد آشکار پرخاشگری در جدول ۳ آمده است.

جدول ۲. رگرسیون بعد آشکار بر روی مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی اجتماعی

متغیرهای پیش-بین	متغیر ملاک	R	R ^۲	F	p<	B	β	t	p<
رمزگردانی نشانه-ها						-۰/۰۶	-۰/۰۴	۰/۷۳	۱/۶۷
تفسیر و بازنمایی نشانه‌ها						-۰/۰۵	-۰/۰۲	۰/۵۴	۰/۸۷۷
روشن کردن اهداف						-۱/۱۸	-۰/۱۸	۲/۷۹	۰/۰۰۱
جستجوی پاسخ						-۰/۰۳	۰/۰۹	۱/۴۸	۰/۷۶۷
انتخاب پاسخ						-۰/۰۰	-۰/۰۰	۰/۰۲	۲/۳۵
تفکیک هیجانات						-۰/۱۵	-۰/۲۲	۳/۳۹	۰/۰۰۱
اشتراک کلامی هیجانات	پرخاشگری آشکار	۰/۴۲	۰/۱۳	۳/۸۴	۰/۰۰۰۱	-۰/۰۰	-۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۶۴۱
مخفی نکردن هیجانات						-۰/۰۱	-۰/۰۲	۰/۳۹	۱/۰۹۸
آگاهی بدنی هیجانات						-۰/۰۲	-۰/۰۲	۰/۳۴	۰/۷۰۹
توجه به هیجانات دیگران						-۰/۰۱	-۰/۱۰	۰/۲۵	۰/۸۹۷
تجزیه و تحلیل هیجانات						-۰/۰۲	-۰/۱۹	۳/۱۴	۰/۰۰۱

برای پاسخگویی به این سوال که سهم هر یک از مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات بر پرخاشگری رابطه‌ای به چه میزان است، نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون بعد رابطه‌ای بر روی مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات نشان داد که تنها مرحله روشن کردن اهداف از مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی ($p < ۰/۰۰۰۱$, $t = -۲/۷۶$, $\beta = -۰/۱۸$) به‌طور معنادار بعد رابطه‌ای پرخاشگری را پیش‌بینی می‌کند ($p < ۰/۰۰۱$, $F = ۳/۸۹$, $R^2 = ۰/۱۳$). ابعاد توجه به هیجانات دیگران ($p < ۰/۰۰۰۱$, $t = -۲/۴۶$, $\beta = -۰/۱۶$)، ($p < ۰/۰۰۱$, $F = ۳/۸۹$, $R^2 = ۰/۱۳$) و تجزیه و تحلیل هیجانات ($p < ۰/۰۰۰۱$, $t = -۳/۶۴$, $\beta = -۰/۲۳$)، ($p < ۰/۰۰۱$, $F = ۳/۸۹$, $R^2 = ۰/۱۳$) به‌طور معنادار بعد رابطه‌ای پرخاشگری را پیش‌بینی می‌کنند. این متغیرها در مجموع ۱۳٪ از واریانس نمرات بعد رابطه‌ای را تعیین کرد. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای تعیین عوامل پیش‌بینی‌کننده بعد رابطه‌ای پرخاشگری در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. رگرسیون بعد رابطه‌ای بر روی مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی اجتماعی

متغیرهای پیش‌بین	متغیر ملاک	R	R ^۲	F	p<	B	β	t	p<
رمزگردانی نشانه‌ها						۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۲۵	۱/۰۹۱
تفسیر و بازنمایی نشانه‌ها						-۰/۰۳	-۰/۰۲	۰/۴۰	۰/۹۱۷
روشن کردن اهداف						-۱/۰۰	-۰/۱۸	۲/۷۶	۰/۰۰۱
جستجوی پاسخ						۰/۰۳	۰/۱۰	۱/۶۲	۰/۹۲۷
انتخاب پاسخ						۰/۰۶	۰/۰۸	۱/۲۲	۱/۳۹
تفکیک هیجانات						-۰/۰۴	-۰/۰۷	۱/۱۷	۰/۸۱۱
اشتراک کلامی هیجانات	پرخاشگری رابطه‌ای	۰/۴۲	۰/۱۳	۳/۸۹	۰/۰۰۰۱	-۰/۰۱	-۰/۰۱	۰/۱۴	۰/۹۴۱
مخفی نکردن هیجانات						-۰/۰۶	-۰/۰۸	۱/۲۵	۱/۸۳۳
آگاهی بدنی هیجانات						-۰/۰۱	-۰/۰۱	۰/۲۷	۰/۷۹۹
توجه به هیجانات دیگران						-۰/۱۳	-۰/۱۶	۲/۴۶	۰/۰۱
تجزیه و تحلیل هیجانات						-۰/۲۰	-۰/۲۳	۳/۶۴	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

در خصوص بررسی رابطه بین انواع پرخاشگری شامل آشکار و رابطه‌ای، مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای با مرحله سوم پردازش اطلاعات اجتماعی (روشن‌گری اهداف) رابطه منفی داشت. یافته‌های این پژوهش با نتایج مجموعه‌ای از پژوهش‌های انجام‌شده همسو است (داج و همکاران، ۱۸۸۵؛ لیمیرایس و همکاران، ۲۰۰۶). در این خصوص می‌توان گفت پردازش اطلاعات اجتماعی از هیجانات تاثیر می‌پذیرد و هنگامی که فرد هیجان خشم را تجربه می‌کند، احتمال این‌که به نیت دیگران اسادهای خصمانه دهد، فراوان‌تر است (لیمیرایس و همکاران، ۲۰۰۵). همچنین کودکانی که در موقعیت برانگیختگی هیجانی قرار می‌گیرند، خطاهای پردازش اطلاعات اجتماعی بیشتری دارند و اهداف وسیله‌ای را بیشتر از اهداف رابطه‌ای اجتماعی انتخاب می‌کنند (اورای دی کاسترو و همکاران، ۲۰۰۳). با توجه به مدل پردازش اطلاعات اجتماعی کریک و داج (۱۹۹۴) روشن کردن اهداف یعنی موقعیت علی یک رویداد سبب ایجاد اهداف خاصی می‌شود، زیرا افراد در موقعیت‌های علی، احساساتی را تجربه می‌کنند که جهت هدف را تعیین می‌کند (کریک و داج، ۱۹۹۴). مرحله روشن کردن اهداف، مرحله مهمی محسوب می‌شود از این جهت که کودک با روشن کردن اهداف، تصمیم می‌گیرد چه پاسخی را در نهایت انتخاب کند. این مرحله بر مراحل بعدی تولید پاسخ، ارزیابی و

انتخاب پاسخ در مدل پردازش اطلاعات اجتماعی تاثیر دارد (کریک و داج، ۱۹۹۴؛ لیمیرایس و آرسنیو، ۲۰۰۰).

در خصوص پیش‌بینی پرخاشگری آشکار بر اساس مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجان‌ات نتایج این پژوهش نشان داد تنها مرحله سوم از پردازش اطلاعات اجتماعی (روشنگری اهداف) و دو بعد از ابعاد آگاهی از هیجان‌ات (تفکیک هیجان‌ات و تجزیه و تحلیل هیجان‌ات) به‌طور منفی پیش‌بینی‌کننده پرخاشگری آشکار است. نتایج پژوهش‌های پیشین نیز مانند پژوهش حاضر بین پردازش اطلاعات اجتماعی و مهارت‌های تنظیم هیجان‌ات با پرخاشگری آشکار و فیزیکی رابطه معنادار یافتند (اورابی دی کاسترو و همکارانش، ۲۰۰۳؛ هانیس و همکاران، ۲۰۰۴؛ اورابی دی کاسترو و همکاران، ۲۰۰۵؛ لیمیرایس و همکاران، ۲۰۰۵؛ هارپر و همکاران، ۲۰۱۰). همچنین یافته‌های این پژوهش در ارتباط با پردازش اطلاعات اجتماعی و پرخاشگری آشکار با نتایج تحقیقات سایر پژوهشگران همسو می‌باشد (داج، ۱۹۸۰؛ داج و همکاران، ۱۹۸۵؛ داج و کوای، ۱۹۸۷؛ فلدمن و داج، ۱۹۸۷؛ لیمیرایس و همکاران، ۲۰۰۶). در خصوص تبیین این یافته می‌توان گفت منطبق با مدل پردازش اطلاعات اجتماعی کریک و داج (۱۹۹۴) کودکان پرخاشگر فیزیکی، از حافظه خود، محیط‌های پرخاشگرانه، اسناد نیت خصمانه به فعالیت‌های همسالان و پاسخ‌های پرخاشگرانه را فرامی‌خوانند (کریک و داج، ۱۹۹۴). کودکانی که در مرحله روشن کردن اهداف، اهداف منفی برای تفسیر موقعیت‌های اجتماعی و جهت‌دهی رفتار خود در نظر می‌گیرند، رفتار پرخاشگرانه بیشتری را در موقعیت‌های اجتماعی از خود نشان می‌دهند. زمانی که کودکان فکر می‌کنند که همسال آن‌ها رفتار خصومت‌آمیز داشته است، در نتیجه رفتار پرخاشگرانه خود را برای تلافی کردن عادلانه می‌بینند (وژتالیویچ، ۲۰۰۴).

همچنین نتایج پژوهش حاضر نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی‌کنندگی پرخاشگری آشکار توسط دو بعد تفکیک هیجان‌ات و تجزیه و تحلیل هیجان‌ات می‌باشد. این یافته با یافته‌های پژوهش‌های پیشین پرخاشگری و مهارت‌های تنظیم هیجان‌ات همسو است (داج، ۱۹۸۵؛ کوک و همکاران، ۱۹۹۴؛ فوساتی و همکاران، ۲۰۰۹؛ تیگر و همکاران، ۲۰۱۰؛ سالیوان و همکاران، ۲۰۱۰؛ روبرتون و همکاران، ۲۰۱۲). در تبیین این یافته‌ها می‌توان بیان کرد، حالات هیجانی ارزش اطلاعاتی بالایی دارند، به‌ویژه هنگامی که آن‌ها می‌توانند از دیگر حالات هیجانی تمایز داده شوند (بارت و همکاران، ۲۰۰۷). حتی هیجان‌ات دردناک و ناخوشایند اطلاعاتی را درباره ارزش‌ها، اهداف و نیازها فراهم می‌کند (پاویو و گرینبرگ، ۲۰۰۱). آگاه‌شدن از چگونگی هیجان نشانه‌ای است که می‌تواند به افراد کمک کند تا مطابق با این نیازها رفتار کنند. شخصی که فقط از وجود احساس "بد" آگاه است، نمی‌داند در آن موقعیت به چه چیزی نیاز دارد و چگونه از هیجان استفاده کند (گرینبرگ و پاسکول-لون، ۲۰۰۶). کودکانی که نمی‌توانند به‌خوبی هیجان‌ات غم، شادی، خشم و عصبانیت را از هم تشخیص داده و سپس آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند، بیشتر در رفتارهای ناسازگارانه‌ای مانند پرخاشگری درگیر می‌شوند. سالیوان و همکاران (۲۰۱۰) اظهار داشتند که مشکلات مهارت‌های تنظیم هیجان‌اتی مانند خشم به استفاده از رفتار پرخاشگری فیزیکی منجر می‌گردد.

در رابطه با سهم هر یک از مراحل پردازش اطلاعات اجتماعی در پیش‌بینی پرخاشگری رابطه‌ای، نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که تنها مرحله سوم یعنی روشنگری اهداف می‌تواند پرخاشگری

رابطه‌ای را به‌طور منفی پیش‌بینی کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های سایر محققین همسو است (هارت و همکاران، ۱۹۹۸؛ به نقل از کریک و همکاران، ۲۰۰۶؛ کریک و همکاران، ۲۰۰۲). در تبیین این یافته می‌توان بیان نمود، پرخاشگری رابطه‌ای که شامل محروم‌کردن همسالان از فعالیت، شایعه‌پراکنی و رفتارهای خصمانه به‌قصد آسیب‌رسانی به مقبولیت و روابط دوستانه دیگران می‌باشد، توسط کودکان برای اعمال کنترل در روابط همسال به‌کار می‌رود (بوکوسکی، ۲۰۰۳). بر اساس مدل پردازش اطلاعات اجتماعی کریک و داج (۱۹۹۴)، پرخاشگری رابطه‌ای، اسنادهای خصمانه به تعارضات مبهم است که دربرگیرنده تهدیداتی به مقبولیت همسال می‌باشد (کریک، ۱۹۹۵). این مدل بیان می‌کند که کودکان پرخاشگر، در مقابل کودکان غیرپرخاشگر، تمایل بیشتری برای دیدن خصومت در اعمال دیگران را دارند.

در پژوهش حاضر دو بعد آگاهی از هیجانات (توجه به هیجانات دیگران و تجزیه و تحلیل هیجانات) پرخاشگری رابطه‌ای را به‌طور منفی پیش‌بینی کردند. این یافته بیان‌کننده این مطلب است که، کودکانی که عدم توانایی در توجه و فهم هیجانات دیگران را ندارند و به فهمیدن این-که دیگران چه احساسی دارند و اطرافیان چه هیجانی را تجربه می‌کنند، اهمیتی نمی‌دهند، پرخاشگری رابطه‌ای بیشتری را نشان می‌دهند. در واقع، هنگامی که فرد نتواند هیجانات دیگران را بفهمد، در تجزیه و تحلیل هیجانات نیز دچار اشتباه می‌شود و احتمال انجام رفتارهای پرخاشگرانه در فرد افزایش می‌یابد. در این خصوص می‌توان این‌گونه بیان نمود که، بیان هیجان توسط دیگران، اطلاعاتی را درباره نیات و انگیزه‌ها فراهم می‌کند و این نشانه‌ها واکنش‌های مشاهده‌کننده را تحت تاثیر قرار می‌دهد (سارونی، ۱۹۹۹؛ به نقل از لیمیرایس و همکاران، ۲۰۰۵). هنگامی که افراد از احساسات برانگیختگی‌شان آگاهی بیشتری داشته باشند، به علت‌های احتمالی و پاسخ‌های مناسب اجتماعی به احساسات‌شان توجه بیشتری می‌کنند و همچنین خودبازداری و رفتارهای مفید بیشتری را نشان می‌دهند. آگاهی محدود از اطلاعات هیجانی، مشکلاتی را در پاسخ مفید به هیجان ایجاد می‌کند (برکویتس، ۱۹۹۳). افرادی که از آگاهی هیجانی بالایی برخوردارند، از ارزش‌های مناسب‌تری برای تنظیم هیجانات‌شان استفاده می‌کنند. اما کودکانی که در ابعاد آگاهی از هیجانات نقص دارند، رفتار پرخاشگرانه بیشتری از خود نشان می‌دهند.

پژوهش حاضر در حوزه نظری و عملی از کاربردهایی برخوردار است. در حوزه نظری می‌توان عنوان نمود که، شناخت نحوه پردازش اطلاعات اجتماعی در کودکان و تاثیر این پردازش بر رفتار پرخاشگرانه حائز اهمیت است. در زمینه کاربرد پژوهش حاضر در حوزه عملی باید به این مسئله توجه کرد که رفتار سازگار اجتماعی بر رشد فرد، سلامت جامعه و ارتباط با دیگران تاثیر دارد. رفتار پرخاشگرانه، رفتار ناسازگار اجتماعی محسوب می‌گردد که این امر می‌تواند سلامت فرد و دیگر افراد جامعه را به خطر اندازد. فرد برای حل مشکلات اجتماعی، ایجاد رفتارهای مناسب و سازگار اجتماعی به پردازش درست اطلاعات اجتماعی و آگاه‌بودن از هیجانات خود و دیگر افراد

که با آن‌ها در ارتباط است نیاز دارد. با توجه به پژوهش حاضر که نشان داد که پردازش اطلاعات اجتماعی و ابعاد آگاهی از هیجانات بر پرخاشگری تاثیر دارد می‌توان توصیه نمود برنامه‌های آموزشی بر اساس مدل پردازش اطلاعات اجتماعی برای جلوگیری از رفتار پرخاشگرانه تدوین گردد. همچنین نظام آموزشی می‌تواند با به‌کارگیری شیوه‌های متفاوت آموزشی، کودکان را به سمت درک هیجانات خود و دیگران و ارزیابی درست هیجانات در موقعیت‌های اجتماعی به‌منظور کاهش رفتار پرخاشگرانه سوق دهد. از آن‌جا که شناخت اجتماعی سیر تحولی دارد و قابل یادگیری است و پردازش اطلاعات اجتماعی از شناخت اجتماعی نشات می‌گیرد بهتر است نظام آموزشی در زمینه آموزش شناخت اجتماعی و پردازش اطلاعات اجتماعی بر اساس مدل پردازش اطلاعات اجتماعی برنامه‌ریزی کند. در همین رابطه نریمانی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی نشان دادند که آموزش مهارت‌های اجتماعی که بر پردازش اطلاعات اجتماعی مبتنی باشد، می‌تواند بر بهبود روابط بین‌شخصی دانش‌آموزان با ناتوانی‌های یادگیری خاص موثر واقع شود. علاوه بر این، آموزش حل مسئله اجتماعی می‌تواند موجب افزایش سازگاری اجتماعی در دانش‌آموزان گردد (امیدیان و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین بهتر است که برنامه آموزشی و درسی برای قراردادن کودکان در موقعیت‌های اجتماعی فرضی و واقعی و آموزش حل مسئله اجتماعی تدوین گردد. سازمان آموزش و پرورش در راستای رشد آگاهی از هیجانات کودکان، تماشای فیلم و تحلیل هیجانات شخصیت‌های فیلم و همچنین اجرای نمایش و تاثیر توسط دانش‌آموزان برای درک بهتر هیجانات و ارزیابی هیجانات فرد و افراد دیگر را در برنامه آموزشی دانش‌آموزان جای دهد.

منابع

- امیدیان، مرتضی؛ حسینی کافی آبادی، اعظم السادات؛ و زندوانیان، احمد. (۱۳۹۳). اثر آموزش راهبردهای حل مسئله اجتماعی بر سازگاری اجتماعی. فصلنامه روان‌شناسی اجتماعی، سال چهارم، شماره سیزدهم، بهار ۱۳۹۳.
- پورمودت، خاتون؛ و بشاش، لعیا. (۱۳۸۸). بررسی تحول پردازش اطلاعات اجتماعی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی آموزش‌پذیر. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، دوره ۹، شماره ۳، ۲۱۱-۲۲۲.
- زرعتی، سعیده. (۱۳۸۹). بررسی رابطه ابعاد آگاهی از هیجانات با بیان هیجانات و ابعاد آن در بین دانش‌آموزان مقطع راهنمایی عادی و مراکز پرورش استعداد درخشان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز.
- شهیم، سیما. (۱۳۸۵). پرخاشگری آشکار و رابطه‌ای در کودکان دبستانی. پژوهش‌های روان‌شناختی، دوره ۹، شماره ۱ و ۲، ۲۲-۴۴.

- مقتدایی، منصوره؛ امیری، شعله؛ مولوی، حسین؛ و استکی آزاد، نسیم. (۱۳۹۰). اثربخشی برنامه آموزش مبتنی بر مهارت‌های اجتماعی بر میزان رفتارهای قربانی کودکان پسر مقطع ابتدایی شهر اصفهان. فصلنامه روان‌شناسی اجتماعی، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۰.
- نریمانی، محمد؛ بگیان کوله‌مرز، محمد جواد؛ و عباسی، مسلم. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر پردازش شناختی بر بهبود کیفیت روابط بین‌فردی دانش‌آموزان دارای ناتوانی‌های یادگیری خاص. فصلنامه روان‌شناسی اجتماعی، سال چهارم، شماره سیزدهم، بهار ۱۳۹۳.
- Archer, J. (2001). A strategic approach to aggression. *Social development*, 10, 207- 271.
- Barrett, L. F., Mesquita, B., Ochsner, K. N., & Gross, J. J. (2007). The experience of emotion. *Annual Review of Psychology*, 58, 373-403.
- Berkowitz, L. (1993). Pain and aggression- Some findings and implications. *Motivation and Emotion*, 17(3), 277-293.
- Bukowski, W. M. (2003). What does it mean to say that aggressive children are competent or incompetent? *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 390-400.
- Burks, V. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1999). Knowledge structures, social information processing and children's aggressive behaviors. *Social Development*, 8, 220-236.
- Cohn, A. M., Jakupcak, M., Seibert, L. A., Hildebrandt, T. B., & Zeichner, A. (2010). The role of emotion dysregulation in the association between men's restrictive emotionality and use of physical aggression. *Psychology of Men & Masculinity*, 11(1), 53-64.
- Cook, E. T., Greenberg, M. T., Kusche, C. A. (1994). The relations between emotional understanding, intellectual functioning, and disruptive behavior problems in elementary-school-aged children. *J Abnorm Child Psychol*, 22(2), 205-219.
- Crain, M. M. , Finch, C. L. , & Foster, S. L. (2005). The relevance of the social information processing model for understanding relational aggression in girls. *Merrill-Palmer Quarterly*, 51(2), 213-249.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's adjustment. *Psychological Bulletin*, 115, 74-101.
- Crick, N. R. (1995). Relational aggression, the role of intent attributions, feelings of distress, and provocation type. *Development & Psychopathology*, 7, 313-322.
- Crick, N., Grotpeter, J., & Bigbee, M. (2002). Relationally and physically aggressive children's intent attributions and feelings of distress for relational and instrumental peer provocations. *Child Development*, 73, 1134-1142.

- Crick, N. R. ,Ostrov, J. M. , Burr, J. E. ,Cullerton-Sen, C. , Jansen-Yeh, E. , & Ralston, P. (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Applied Developmental Psychology*, 27, 254-268.
- Dodge, K. A. (1980). Social cognition and children's aggressive behavior. *Child Development*, 51, 162-170.
- Dodge, K. A., McClaskey, C. L., and Feldman, E. (1985). Situational approach to assessment of social competence in children. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 53, 3, 344-353.
- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social-information processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1146-1158.
- Richardson, D. (2004). Agreeableness as a predictor of aggression in adolescence. *Aggressive Behavior*, 30, 43-61.
- Dodge, K. A., Laird, R., Lochman, J. E. , & Zelli, A. (2002). Multidimensional latent-construct analysis of children's social information processing patterns: correlations with aggressive behavior problems. *Psychological Assessment*, 14 (1), 60-73.
- Dodge, K. A. (2006). Translational science in action: Hostile attributional style and the development of aggressive behaviour problems. *Development and Psychopathology*, 18, 791-814.
- Feldman, E., and Dodge, K. A. (1987). Social predictors of adolescent aggression and adult. violence. *Violence and Victims*, 4, 2. 79-87.
- Fossati, A., Acquarini, E., Feeney, J. A., Borroni, S., Grazioli, F., Giarolli, L. E., et al. (2009). Alexithymia and attachment insecurities in impulsive aggression. *Attachment & Human Development*, 11(2), 165-182.
- Greenberg, L. S., & Pascual-Leone, A. (2006). Emotion in psychotherapy: A practicefriendly research review. *Journal of Clinical Psychology*, 62(5), 611-630.
- Hanish, L. D., Eisenberg, N., Fabes, R. A., Spinrad, T. L., Ryan, P., & Schmidt, S. (2004). The expression and regulation of negative emotions: Risk factors for young children's peer victimization. *Development and Psychopathology*, 16, 335-353.
- Harper, B. D. ,Lemerise, E. A. , Caverly, S. L. (2010). The effect of induced mood on children 's social information processing: goal clarification and response decision. *Journal of Abnormal Child Psychology*, Vol. 38, I. 5, 575 -682.
- Lemerise, E.A. ,& Arsenio, W. F. (2000). An integrated model of emotion processes and cognition in social information processing. *Child Development*, 71, 107- 118.
- Lemerise, E. A. , Gregory, D. S. , Fredstrom, B. K. (2005). The influence of provocateurs emotion displays on social information processing children varying in social adjustment and ag. *Journal Experimental child Psychology*, Vol. 90. 344-366.
- Lochman, J. E. ,& Dodge, K. A. (1998).Distorted perceptions in dyadic interactions of aggressive and nonaggressive boys: Effects of prior

- expectations, context, and boys' age. *Development & Psychopathology*, 10, 495 – 512.
- Miller, J. D., Lynam, D. R. (2006). Reactive and Proactive Aggression: similarities and differences. *Personality and Individual Differences*, 41, 1469-1480.
 - Musher-Eizenman, D. R., Boxer, P., Danner, S., Dubow, E. F., Goldstein, S. E., & Heretick, D. M. L. (2004). Social-cognitive mediators of the relation of environmental and emotional regulation factors to children's aggression. *Aggressive Behavior*, 30, 389–408.
 - Orobio de Castro, B., Slot, N.W., Bosch, J. D., Koops, W., & Veerman, J. W. (2003). Negative feelings exacerbate hostile attributions of intent in highly aggressive boys. *Journal of Clinical and Adolescent Psychology*, 32, 56-65.
 - Orobio De Castro, B. (2004). The development of social information processing and aggressive behavior: Current issues. *Journal of Developmental Psychology*, 1(1), 87–102.
 - Orobio De Castro, B., Merk, W., Koops, W., Veerman, J. W., Bosch, J. D. (2005). Emotions in social information processing and their relations with reactive and proactive aggression in referred aggressive boys. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*. Vol. 34, No. 1, 105–116.
 - Paivio, S. C., & Greenberg, L. S. (2001). Introduction: Treating emotion regulation problems. *Journal of Clinical Psychology*, 57(2), 153–155.
 - Robertson, R., Daffern, M., Bucks, R. S. (2012). Emotion regulation and aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 72-82.
 - Sears, R. M. (1990). The relations among family environment, peer interactions, social cognition and social competence: predicting aggressive. For the degree of doctor of philosophy at george mason university. UMI 48106-1346 USA.
 - Schultz, D., Izard, C. E., & Bear, G. (2004). Children's emotion processing: relations to emotionality and aggression. *Development and Psychopathology*, 16, 371-387.
 - Sullivan, T. N., Helms, S. W., Kliewer, W., & Goodman, K. L. (2010). Associations between sadness and anger regulation coping, emotional expression, and physical and relational aggression among urban adolescents. *Social Development*, 19(1), 30–51.
 - Tager, D., Good, G. E., & Brammer, S. (2010). "Walking over 'em": An exploration of relations between emotion dysregulation, masculine norms, and intimate partner abuse in a clinical sample of men. *Psychology of Men & Masculinity*, 11(3), 233–239.
 - Van Nieuwenhuijzen, M., Bijman, E. R., Lamberix, I. C. W., Wijnoroks, L., Orobio D Castro, B., Vermeer, A. & Matthys, W. (2005). Do children do what they say? responses to hypothetical and real – life social problem in children with mild intellectual disabilities and behaviour problems. *Journal Of Intellectual Disability Re Search.*, Vol. 49, pp. 419-433.

- Werner, N. E., & Crick, N. R. (2004). Maladaptive peer relationships and development of relational and physical aggression during childhood. *Social Development*, 13, 495-514.
- Wojtalewicz, P. M. (2004). Examination of head start children's social competence and social cognitions after participating in a universal violence prevention program. Doctoral Dissertation. University of Florida. AAT 315- 8884.
- Wilkowski, B. M., & Robinson, M. D. (2008). Clear heads are cool heads: Emotional clarity and the down-regulation of antisocial affect. *Cognition and Emotion*, 22(2), 308-326.